

Bibliografie

Ainsworth 1998

M. Ainsworth, 'An unfinished landscape painting attributed to the Master LC and sixteenth-century workshop practice', in: N.E. Muller, B.J. Rosasco en J.H. Marrow (red.), *Herri met de Bles. Studies and explorations of the world landscape tradition*, Princeton/Turnhout 1998, pp. 117-127

Ainsworth 2010

M.W. Ainsworth (red.), *Man, Myth, and Sensual Pleasures: Jan Gossart's Renaissance*. tent.cat. New York (The Metropolitan Museum of Art) 2010

Amsterdam/Rotterdam 1946

Van Jan van Eyck tot Rubens. Tentoonstelling uit de Belgische Musea en kerken, tent.cat. Amsterdam (Rijksmuseum) en Rotterdam (Museum Boymans) 1946

Antwerpen 2004

De uitvinding van het landschap: van Patinir tot Rubens 1520-1650, tent.cat. Antwerpen (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten) 2004

Antwerpen 2014

Van Patinir tot Ribera. De heilige Hiëronymus in woord en beeld, tent.cat. Antwerpen (Rockoxhuis) 2014

Antwerpen 2017

M. Sellink, U. Härting, E. Boutsen, et al., *The Sky is the Limit: het landschap in de Nederlanden*, tent.cat. Antwerpen (Rockoxhuis) 2017

Anzelewsky 1957

F. Anzelewsky, 'À propos de la topographie du Parc de Bruxelles et du quai de l'Escaut à Anvers de Dürer', *Bulletin Koninklijke Musea van België* 6 (1957), pp. 87-107

Arts, Roosenboom en van Zalinge-Spooren 2001

N. Arts, H. Roosenboom, L. van Zalinge-Spooren, *De kastelen van Helmond. Een machtscentrum aan de rand van de Peel*, Helmond/Utrecht, 2001

Asaert 1966

G. Asaert, 'De oudste certificatiën van de stad Antwerpen (1468-1482)', *Bulletin de la commission royale d'histoire. Académie royale de Belgique* 132 (1966), pp. 261-296

Bakker 2012

B. Bakker, *Landscape and Religion from Van Eyck to Rembrandt*, Burlington VT 2012

Bakker 2013

B. Bakker, 'De wonderbaarlijke bloei van het 'maniëristische' landschap: de smaak, de markt en het geloof', in: tent.cat. Cassel 2013, pp. 37-43

Barba Gómez 2017a

E. Barba Gómez, Eduardo, 'Botánica del detalle. Flora en la pintura flamenca Antigua del Museo Lázaro Galdiano', in: tent.cat. Madrid 2017, pp. 47-68

Barba Gómez 2017b

E. Barba Gómez, 'Identificación botánica en la pintura flamenco antigua del Museo Leazaro Galdiano', in: tent.cat. Madrid 2017, pp. 225-240

Bartsch 1866-1876

A. Bartsch, *Le peintre graveur. Nouvelle édition*, 21 dln., Leipzig 1866-1876

Van Bastelaer 1908

R. van Bastelaer, *Les Estampes de Pieter Bruegel l'Ancien*, Brussel 1908

Baudouin 1950

F. S. E. Baudouin, 'Een Landschap van Lucas Gassel te München', *Oud Holland* 65 (1950), pp. 151-58

Beaujean en Bartrum 2005-2006

D. Beaujean en G. Bartrum, *The New Hollstein. Virgil Solis*, 5 dln., Rotterdam 2005-2006

Becker 1973

J. Becker, 'Zur niederländischen Kunstliteratur des 16. Jahrhunderts: Domenicus Lampsonius', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 24 (1973), pp. 45-61

Beckmann et al. 1970

R. Beckmann, J. Albert Goris, D. Kuhrmann, G. Marlier, *Albrecht Dürer. Das Tagebuch der niederländischen Reise 1520-1521: mit dem Silberstift-Skizzenbuch und den während der Reise ausgeführten Bildern und Zeichnungen*, Brussel 1970

Berger 1883

A. Berger, 'Inventar der Kunstsammlungen des Erzherzogs Leopold Wilhelm von Österreich', *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses*, I (1883), pp. LXXVIX-CLXXVII

- Bergmans 1959**
S. Bergmans, 'Les elements nouveaux dans les paysages de Gassel au XVIe siècle', *Bulletin Musées royaux des Beaux-Arts* 8 (1959), pp. 135-138
- Bergmans 1961**
S. Bergmans, 'La signification réelle des oeuvres des Luc Gassel et de Jean van Amstel rangés par Dominique Lampsonius parmi les Peintres célèbres des Pays-Bas', in *Annales de l'Institut Archéologique du Luxembourg* 92 (1961), pp. 197-206
- Berlijn 1912**
Sammlung Eduard F. Weber, veil. cat. Lepke, Berlijn 1912
- Berlijn 1927**
L. Burchard, *Das Flämische Landschaftsbild des 16. und 17. Jahrhunderts*, tent. cat. Berlijn (Galerie Gottschewski/Schäfer) 1927
- Berlijn 1929**
Sammlung Geheimrat Josef Cremer Dortmund, veil. cat. Antiquitätenhaus Wertheim, Berlijn 1929
- Berlijn 1975**
F. Anzelewsky, *Pieter Bruegel d. Ä. als Zeichner: Herkunft und Nachfolge*, tent. cat. Berlijn (Kupferstichkabinett) 1975
- Berrie 2015**
B.H. Berrie, 'Mining for Color: New Blues, Yellows, and Translucent Paint', *Early Science and Medicine* 20 (2015), pp. 308-334
- De Bertier de Sauvigny 1991**
R. de Bertier de Sauvigny, *Jacob et Abel Grimmer. Catalogue raisonné*, Brussel 1991
- Beyers 1998**
H. Beyers, 'The Antwerp Sketchbook of the Bles Workshop in the Berlin Kupferstichkabinett', in: Muller, Rosasco en Marrow 1998, pp. 39-50
- Bleyerveld et al. 2012**
Y. Bleyerveld, A.J. Elen, J. Niessen, et al., *Netherlandish Drawings of the Fifteenth and Sixteenth Centuries. Artists born before 1581*, online coll. cat. Rotterdam (Museum Boijmans Van Beuningen) 2012, www.boijmans.nl/en/collection/research/netherlandish-drawings-of-the-fifteenth-and-sixteenth-centuries
- Bock en Rosenberg 1930**
E. Bock en J. Rosenberg, *Die niederländischen Meister: Beschreibendes Verzeichnis sämtlicher Zeichnungen*, 2 dln., Berlijn 1930
- Boermans 1941**
H. Boermans, *Genealogie der familie Van Gasselt*, Venlo 1941
- De Bondt 2006**
C. de Bondt, *Royal Tennis in Renaissance Italy*, Turnhout 2006
- Van Bokhoven 1962**
C. van Bokhoven, 'Poorterboek der stad Helmond, I en II', *De Brabantse Leeuw: tijdschrift voor genealogie* 11 (1962), pp. 145-51; pp. 180-182
- Van Bokhoven 1963**
C. van Bokhoven, 'Poorterboek der stad Helmond, III, IV, V en VI', *De Brabantse Leeuw: tijdschrift voor genealogie* 12 (1963), pp. 17-19; pp. 41-43; pp. 65-67, pp. 141-142
- Van Boven 1980**
M.W. van Boven, 'Jacob van Deventers plattegrond van Helmond', *De Vlasbloem: Historisch Jaarboek voor Helmond* 1 (1980), pp. 44-58
- Van Boven 1998**
M.W. van Boven, 'Helmond', in: J. van der Plas et al., *De stadsplattegronden van Jacob van Deventer*, deel 8, Alphen-sur-Rhin, 1998
- Briels 1980**
J. Briels, 'De Antwerpse kunstverzamelaar Peeter Stevens (1590-1668) en zijn Constkamer', *Jaarboek Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen* 11 (1980), pp. 137-226
- Breckpot 1984**
M. Breckpot, 'Het hof van Cortenbachte Mechelen; een vergeten bouwwerk van Rombout Keldermans?', *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen* 28 (1984), pp. 159-221
- Breitenbacher 1925**
A. Breitenbacher, *Dějiny Arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*. *Archivní studie*, Kroměříž 1925
- Breitenbacher en Dostál 1930**
A. Breitenbacher en E. Dostál, *Katalog arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*, Kroměříž 1930
- Brockwell 1956**
M.W. Brockwell, 'A little Known Landscape Painter: Lucas Gassel's Baptism of Christ', *Connoisseur* 138 (1956), p. 18
- Brugge 1902a**
W.H.J. Weale, *Exposition des Primitifs flamands et d'art ancien. Première section: Tableaux*, tent. cat. Brugge (Provinciaal Hof) 1902
- Brugge 1902b**
G. Hulin de Loo, *Bruges 1902. Exposition des tableaux flamands des XIVe, XVe, XVIe siècles. Catalogue critique*, Gent 1902
- Brussel 1963**
De eeuw van Bruegel. De schilderkunst in België in de 16de eeuw, tent. cat. Brussel (Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België) 1963
- Brussel 1964**
Galerie R. Finck, *Exposition de tableaux de maîtres flamands du XVe au XVIIIe siècle*, Du vendredi 27 novembre au dimanche 13 decembre 1964, Brussel (Galerie Robert Finck) 1964
- Brussel 1977**
Albrecht Dürer in de Nederlanden. Zijn reis (1520-1521) en zijn invloed, tent. cat. Brussel (Paleis voor Schone Kunsten) 1977
- Brussel 1985a**
Splendeurs d'Espagne et les villes Belges 1500-1700, tent. cat. Brussel (Paleis voor Schone Kunsten), 2 dln., 1985
- Brussel 1985b**
J. van der Stock, *Cornelis Matsys 1510/11-1556/57: grafisch werk*, tent. cat. Brussel (Koninklijke Bibliotheek Albert I) 1985
- Brussel 2000**
V. van de Kerckhof, H. Bussers en D. Buisseret, *Met passer en penseel. Brussel en het oude hertogdom Brabant in beeld*, tent. cat. Brussel (Koninklijke Museum voor Schone Kunsten van België) 2000
- Brussel 2018**
V. Bücken, I. de Meûter (red.), *Bernard van Orley*, tent. cat. Brussel (Bozar) 2018

Bücken 2000

V. Bücken, 'La guérison du paralytique de Capharnaüm attribuée au Maître de Paul et Barnabé. Une acquisition récente des Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique', in: Toussaint 2002, pp. 249-265

Buijsen 1986

E. Buijsen, 'Notes on Two Views of La Sainte-Baume by Herri met de Bles', in *Rutgers Art Review VIII* (1986), pp. 55-61

Bullart 1682

I. Bullart, *Académie des sciences et arts*, 2 dln., Brussel 1682

Burroughs 1916

B. Burroughs, 'An Imaginary Landscape', *Metropolitan Museum of Art Bulletin* 11 (Juni 1916), pp. 129-130

Burroughs 1934

B. Burroughs, *Landscape Paintings*, tent.cat. New York (The Metropolitan Museum of Art) 1934

Büttner 2000

N. Büttner, *Die Erfindung der Landschaft. Kosmographie und Landschaftskunst im Zeitalter Bruegels*, Göttingen 2000

Büttner 2006

N. Büttner, "'Veelderleye ordinantien van lantschappen met fyne historien." Die Opferung Isaaks in der niederländischen Landschaftskunst des 16. Jahrhunderts', in: J.A. Steiger, U. Heinen (red.), *Isaaks Opferung (Gen 22) in den Konfessionen und Medien der frühen Neuzeit*, Berlin 2006, pp. 415-434

Camón Aznar 1957

J. Camón Aznar, 'Un lienzo de Lucas Gassel en el Museo Lázaro, Goya. Revista de arte (1957)', pp. 208-209

Campe 1847

Verzeichnis der Dr. Friedrich Campe'schen Sammlung von Oelgemalden und geschmeltzten Glasmalereien in Nürnberg, Nürnberg 1847

Campori 1870

G. Campori (ed.), *Raccolta di cataloghi ed inventarii inediti di quadri, statue, disegni, bronzi, dorerie, smalti, medaglie, avorii, ecc. dal secolo XV al secolo XIX*, Modena 1870

Cassel 2013

S. Vézilier-Dussart, *Schatten van het maniërisme in Vlaanderen 1500-1575*, tent.cat. Cassel (Musée du Flandre) 2013

Castellim 1966

E. Castellim, *Simboli e imagini*, Rome 1966

Van der Coelen 1995

P. van der Coelen, 'Cornelis Bos: Where Did He Go? Some New Discoveries and Hypotheses about a Sixteenth-Century Engraver and Publisher', *Simiolus: Netherlands Quarterly for the History of Art* 23 (1995), pp. 119-146

Conway 1921

M. Conway, *The Van Eycks and their followers*, Londen 1921

Couvert en Verougstraete 2000

J. Couvert en H. Verougstraete, 'Une montée au Calvaire de Henri Bles et un Baptême du Christ de Lucas Gassel', in: tent.cat. Namen 2000, pp. 103-109

Croenen 2003

G. Croenen, *Familie en macht. De familie Berthout en de Brabantse adel*, Leuven 2003

Delen 1948

A.J.J. Delen, *Beschrijvende catalogus. I. Oude Meesters (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen)*, Antwerpen 1948

Demeter 2014

S. Demeter, 'La plus ancienne image détaillée du Coudenberg', in: V. Heymans, L. Cnockaert en F. Honoré, *Le palais du Coudenberg. Du château médiéval au site archéologique*, Brussel 2014, pp. 106-107

Demeter 2019

S. Demeter, 'Les représentations du palais du Coudenberg à Bruxelles antérieures à 1550. Nouvelles données, nouvelles lectures', in *Revue belge d'Archéologie et d'Histoire de l'art*, 88 (2019)

Den Haag 1992

Rijksdienst Beeldende Kunst, *Old Master Paintings. An Illustrated Summary Catalogue*, coll. cat. Den Haag en Zwolle 1992

D'Haene 2012

V. D'Haene, 'Landscapes in the New Italian or Antique Way: The Drawn Oeuvre of Matthijs Cock Reconsidered', *Master Drawings* 50 (2012), nr. 3, pp. 295-328

De Schryver 1891

S. de Schryver, 'Luc Gassel: peintre paysagiste du 16e siècle', *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles* 5 (1891), pp. 370-382

De Voldère, Sayegh en Dorel 2018

F. de Voldère, C. Sayegh, D. Dorel, *Saisons III. Catalogue poétique*, Paris 2018

Dorigo en Franssen 2018

M. Dorigo en M. Franssen, *Brabantia Ducatus. Geschiedenis en Cartobibliografie van het Hertogdom Brabant tot 1795*, Leiden/Boston 2018

Dresden 2016

Das Paradies auf Erden. Flämische Landschaften von Bruegel bis Rubens, tent.cat. Dresden (Gemäldegalerie Alte Meister) 2016

Dunbar 1972

B.L. Dunbar, 'Some Observations on the "Errera Sketchbook"', *Bulletin des Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique* 21 (1972), pp. 53-83

Dunbar 1974-80

B.L. Dunbar, 'The Landscape Paintings of Cornelis Massys', *Bulletin des Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique* 23-29 (1974-80), pp. 97-126

Dupont 2019

C. Dupont, *Cartographie et pouvoir au XVIe siècle: l'atlas de Jacques de Deventer*, Turnhout 2019

Écouen 2019

Graver la renaissance - Etienne Delaune et les arts décoratifs, tent.cat. Écouen (Musée d'Écouen) 2019

Eichberger 2011

D. Eichberger, 'Der Prophet Jona zwischen Typologie und Historie. Akzentverschiebungen in der Kunst des 16. Jahrhunderts', in: J.A. Steiger en W. Kühlmann, *Der problematische Prophet: Die biblische Jona-Figur in Exegese, Theologie, Literatur und Bildender Kunst*, Berlin 2011, pp. 107-137

Engellau-Gullander 1992

C. Engellau-Gullander, *Jan II van Coninxloo. A Brussels Master of the First Half of the 16th Century*, Stockholm 1992

Essen/Wenen 2003-2004

K. Ertz, A. Wied, K. Schütz, *Die Flämische Landschaft, 1520-1700*, tent. cat. Essen (Villa Hügel) en Wenen (Kunsthistorisches Museum) 2003

Faggin 1968

G. Faggin, *La pittura ad Anversa nel Cinquecento*, Florence 1968

Falkenburg 1990

R.L. Falkenburg, 'Antithetical Iconography in Early Netherlandish Landscape Painting,' in: tent.cat. Tokyo en Kyoto 1990, pp. 25-36

Faries en Van Asperen de Boer 1997

M. Faries en J.R.J. van Asperen de Boer, 'Covering-over and Covering-up: Some Instances in the Re-Use of Panels in Paintings after Hieronymus Bosch,' in: R. van Schoute en H. Verougstraete (red.), *Le Dessin sous-jacent et la technologie dans la peinture. Colloque XI. Dessin sous-jacent et technologie de la peinture*, Louvain-la-Neuve 1997, pp. 7-17

Filedt Kok 2009

J.P. Filedt Kok (ed.), *Early Netherlandish Paintings*, online coll. cat. Amsterdam 2009: hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.6063

Filedt Kok en Hendrikman 2010

J.P. FiledtKok/L. Hendrikman, 'Workshop of Joachim Patinir, Landscape with the Temptation of St Antony, c. 1510 - c. 1520,' in J.P. Filedt Kok (ed.), *Early Netherlandish Paintings*, online coll. cat. Amsterdam 2010: hdl.handle.net/10934/RM0001.COLLECT.9643

Filedt Kok 2012

J.P. Filedt Kok, 'De vroegst gegraveerde schildersportretten uit 1572,' in: E. Buijsen, Ch. Dumas, V. Manuth (red.), *Face Book. Studies on Dutch and Flemish Portraiture of the 16th - 18th Centuries. Liber Amicorum presented to Rudolf E. O. Ekkart on the occasion of his 65th Birthday*, Leiden 2012, pp. 67-74

Florence 1965

Galerie R. Finck, *La Galleria Finck presenta alla Mostra Mercato Internazionale dell'Antiquario 59 quadri*, tent. cat. Florence (Palazzo Strozzi) 1965

Franssen 2006

M. Franssen, 'Ducatus Brabantia uit de plomp opgedoken? Enkele notities bij de ontdekking van een onbekende variant van de kaart van Brabant door Jacob van Deventer,' *Caert-Thresoor* 25 (2006), pp. 91-98

Franz 1969

H. G. Franz, *Niederländische Landschaftsmalerei des Manierismus*, 2 dln., Graz 1969

Freedberg 1989

D. Freedberg, *The prints of Pieter Bruegel the Elder*, Tokyo 1989

Frenken 1928-1929

M. Frenken, *Helmond in het verleden*, 2 dln., Helmond 1928-1929

Friedländer 1903

M.J. Friedländer, M. J. "Die Brügger Leihausstellung von 1902." *Repertorium für Kunstwissenschaft* 26 (1903): 66-91, 147-75

Friedländer 1924-1937

M.J. Friedländer, *Die altniederländische Malerei*, 14 dln., Berlijn en Leiden 1924-1937

Friedländer 1947

M.J. Friedländer, *Essays über die Landschaftsmalerei und andere Bildgattungen*, Den Haag 1947

Friedländer 1952

M.J. Friedländer, *Collection Dr. H. Wetzlar*, Amsterdam 1952

Friedländer 1967-1976

M.J. Friedländer, *Early Netherlandish Painting*, 16 dln., Leiden en Brussel 1967-1976

Von Frimmel 1888-1889a

Th. von Frimmel, 'Aus den Gemäldesammlungen zu Olmütz und Kremsir,' *Kunstchronik* 21 (1888/89), pp. 321-226; 343-344

Von Frimmel 1888-1889b

Th. von Frimmel, 'Die Gemälde der Ambraser Sammling in Wien,' *Kunstchronik* 24 (1888-89), pp. 561-568

Von Frimmel 1891

Th. von Frimmel, 'Gemäldesammlungen in Wien,' *Repertorium für Kunstwissenschaft* XIV (1891), pp. 48-68

Von Frimmel 1917-1918

Th. von Frimmel, 'Die Gemäldesammlung des Wiener Schottenstiftes,' *Studien und Skizzen zur Gemäldekunde* 3 (1917/18), pp. 101-108

Galand 2013

A. Galand, with a contribution by J. Hand and C. Christensen, *The Bernard van Orley group. The Flemish Primitives* 6, Brussel en Turnhout 2013

Gent 1913

Exposition Universelle et Internationale de Gand, L'Art Ancien dans les Flandres (region de l'Escaut), 3 dln., tent.cat. Gent 1913

Gent 1955

Charles-Quint et son temps, tent.cat. Gent (Museum voor Schone Kunsten) 1955

Gent 1999

H. Soly, J. van de Wiele (red.), *Carolus: Charles Quint 1500-1558*, tent.cat. Gent (Kunsthof De Sint-Pietersabdij), 1999

Gibson 1989

W. Gibson, *Mirror of the Earth: The World Landscape in Sixteenth-Century Flemish Painting*, Princeton 1989

Gillot 2000

C. Gillot, 'Les plantes et leur representation dans les tableaux de Henri Bles conservés au Musée des Arts anciens du Namurois,' in: tent.cat. Namen 2000, pp. 129-137

Goossens 1968

K. Goossens, 'Aantekeningen bij een veilingcatalogus van het jaar 1777,' *Miscellanea Jozef Duverger* 1968, pp. 374-381

Granger Ryan 1993

W. Granger Ryan (transl.), *Jacobus de Voragine. The Golden Legend: Readings on the Saints*, Princeton/Oxford 1993

Van Grieken 2018

J. van Grieken, 'Joannes en Lucas van Doetecum,' *Dutch Old Master Prints*, Amsterdam 2018, pp. 6-8

Groningen 2013

A. Blühm en R. Schenk, *Natural Beauty. Van Fra Angelico tot Monet: collectie Rau voor UNICEF*, tent.cat. Groningen (Groninger Museum) 2013

Guicciardini 1567

L. Guicciardini, *Descrittione di tutti i paesi bassi, altrimenti detti germania inferior*, Antwerpen 1567

Haeger 1986

B. Haeger, 'The Prodigal Son in Sixteenth and Seventeenth-Century Netherlandish Art: Depictions of the Parable and the Evolution of a Catholic Image', *Simiolus* 16, no. 2/3 (1986), pp. 128-138

Hamm/Mainz 2000

U. Härting, *Garten und Höfe der Rubenszeit im Spiegel der Malerfamilie Breughel und der Künstler um Peter Paul Rubens*, tent.cat. Hamm (Gustav-Lübcke-Museum) en Mainz (Landesmuseum), München 2000

Hand 2005

J. O. Hand, *Joos van Cleve: The Complete Paintings*, New Haven en Londen 2005

Härting 2017

U. Härting, 'De regio rond Napels, met Posilippo, Castel dell'Ovo en Castel Nuovo in een fantastisch landschap. Een buitengewone iconografie', in: tent.cat. Antwerpen 2017, pp. 43-55

Harkx 1967

W.A.J.M. Harkx, *De Helmondse textielnijverheid in de loop der eeuwen. De grondslag van de huidige textielindustrie 1794-1870*, Tilburg 1967

Haverkamp-Begemann 1978

E. Haverkamp-Begemann (red.), *Wadsworth Athenaeum Paintings. Catalogue I: The Netherlandish and the German-speaking Countries*, Hartford 1978

Heeren 1920

J.J.M. Heeren, *Biographisch Woordenboek van Helmond bevattende de beknopte levensbeschrijvingen (met genealogische bijzonderheden) van de inboorlingen, die hier of elders een belangrijke functie hebben bekleed en van de personen, die in deze gemeente een min of meer belangrijke rol vervulden*, Helmond 1920

Heeren 1938

J. J.M. Heeren, *De geschiedenis van het kasteel-raadhuis en de heren van Helmond*, Helmond 1938

Van Heesch 2019

D. Van Heesch 2019, 'Hieronymus Bosch, the Antwerp Sketchbook, and the Transfer of Images from Pen to Print', *Master Drawings* 57 nr. 3 (2019), pp. 291-314

Von Heister 1860

C. von Heister, *Nachrichten über Gottfried Christoph Beireis, Professor zu Helmstedt von 1759 bis 1809*, Berlijn 1860

Hendrikman 2012

L. Hendrikman, *Bonnefantenmuseum - Collectie Nederlandse en Duitse Schilderkunst 1500-1800*, Maas-tricht 2012

Hendy 1931

Ph. Hendy, *Catalogue of the Exhibited Paintings and Drawings. Isabella Stewart Gardner Museum*, Boston 1931

Heris 1864

H. J. Heris, 'Notice sur Lucas Gassel, peintre paysagiste', *Journal des Beaux-Arts* (1864), pp. 1-12

's-Hertogenbosch 2001

P. Huys Janssen (red.), *Panorama op de wereld: het landschap van Bosch tot Rubens*, tent.cat. 's-Hertogenbosch (Het Noordbrabants Museum) 2001

Hollstein 1949-2007

F.W.H. Hollstein, *Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts, ca. 1450-1700*, 71 dln., Amsterdam en Rotterdam 1949-2007

Hoogewerff 1936

G.J. Hoogewerff, 'Lucas Gassel, Schilder van Helmond', *Oud Holland* 53 (1936), pp. 37-47

Hoogewerff 1954

G.J. Hoogewerff, *Het landschap van Bosch tot Rubens*, Amsterdam 1954

Hummelen 1966

W.M.H. Hummelen, 'Enkele aantekeningen bij de prenten van De Casteleijns Pyramus en Thisbe', *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en letterkunde* 82 (1966), pp. 144-153, pp. 294-295

Ilsink et al. 2016

M. Ilsink, J. Koldeweij, R. Spronk, L.G. Hoogstede, R. Erdmann, R. Klein Gotink, H. Nap en D. Veldhuizen, *Jheronimus Bosch: schilder en tekenaar. Catalogue raisonné*, Brussel 2016

Israëls 1995

M. Israëls, 'Van "Job en een muzikant" naar "De terugkeer van de verloren zoon" van Cornelis Matsys. Een transformatie natuurwetenschappelijk onderzocht', *Bulletin van het Rijksmuseum* 43 (1995), pp. 113-134

Jacobs en Van de Laarschot 2019

G. Jacobs en H. van de Laarschot, *Lucas Gassel. Meester-schilder uit Helmond*, Helmond 2019

Jansen 2006

L. Jansen, 'Shop Collaboration in the Painting of Background Landscapes in the Workshop of Pieter Coecke van Aelst', in M. Faries (red.), *Making and Marketing: Studies of the Painting Process in Fifteenth- and Sixteenth-Century Netherlandish Workshops*, Turnhout 2006, pp. 119-142

Janssens 2013-2014

E.L.E. Janssens, 'World of wickedness: a remarkable sixteenth-century print of the parable of the good shepherd', *Simiolus* 37, no. 3/4 (2013-14), pp. 170-186

Jirka, Krsek en Slavíček 1978

A. Jirka, I. Krsek, L. Slavíček, *Státní zámek Kroměříž. Katalog obrazárny*, Brno 1978

Jirka 1985

A. Jirka, 'Poznámky k nové instalaci kroměřížské zámecké obrazárny', *Historická Olomouc a její současné problémy* V (1985), pp. 249-258

De Jong, Peters en Vossen 2015

T. de Jong, S. Peters, I. Vossen, *Verwerkt verleden. Helmond vanaf prehistorie tot nieuwe tijd*, Leiden 2015

De Jonge 1991

K. de Jonge, 'Het paleis op de Coudenberg te Brussel in de vijftiende eeuw. De verdwenen hertogelijke residenties in de Zuidelijke Nederlanden in een nieuw licht geplaatst', *Revue belge d'archéologie et d'histoire de l'art* 60 (1991), pp. 5-38

- De Voldère, Sayegh en Dorel 2018**
F. de Voldère, C. Sayegh, D. Dorel, *Saisons III. Catalogue poétique*, Galerie de Voldère, Parijs 2018
- Kettering 2007-2008**
A. McNeil Kettering, "Landscape with Sails: The Windmill in Netherlandish Prints". *Simiolus* 33, no. 1/2 (Nine Offerings for Jan Piet Filedt Kok, 2007/08), pp. 67-80
- Kirschbaum en Bandmann 1973**
E. Kirschbaum en G. Bandmann (red.), *Lexikon der christlichen Ikonographie*, dl. V, Rome/Freiburg/Basel/Wenen 1973
- Komanecy 1999**
M. K. Komanecy, 'Artists' Views of the Miner's World,' *Copper as Canvas. Two Centuries of Masterpiece Paintings on Copper*, tent.cat. Phoenix (Phoenix Art Museum) 1999, pp. 45-62
- Kraan [1979]**
J. H. Kraan, *Lucas Gassel. Een stilistische en ikonografische beschouwing van zijn werk*, ongepubliceerde doctoraalscriptie Universiteit Leiden [1979]
- Kotková 1999**
O. Kotková, *Netherlandish Painting 1480-1600. Illustrated Summary Catalogue I/1*, Praag 1999
- Lebeer 1969**
L. Lebeer, *Beredeneerde catalogus van de prenten naar Pieter Breugel de Oude*, Brussel 1969
- Leeflang 2015**
M. Leeflang, *Joos van Cleve: A Sixteenth-Century Antwerp Artist and His Workshop*, Turnhout 2015
- Lemgo/Antwerpen 2002**
H. Borggreffe, V. Lüpkes, P. Huvenne et. al., *Hans Vredeman de Vries und die Renaissance im Norden*, tent.cat. Lemgo (Schloss Brake) en Antwerpen (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten) 2002
- Leuven/Parijs 2013**
J. van Grieken, G. Luytjen, J. van der Stock (red.), *Hieronymus Cock. De Renaissance in prent*, tent.cat. Leuven (Museum M) en Parijs (Institut Néerlandais) 2013
- Lewillie en Noël 1982**
L. Lewillie en Y. Noël, *Le sport dans l'art belge de l'époque romaine à nos jours*, Brussel 1982
- Lille 2012-2013**
Fables du Paysage Flamand: Bosch, Bles, Brueghel, Bril, tent.cat. Lille (Palais des Beaux-Arts) 2012
- Lippmann 1882**
F. Lippmann, *Zeichnungen alter Meister im Königlichen Kupferstichkabinett zu Berlin*, 3 dln., Berlijn 1882
- Lippmann en Grote 1910**
F. Lippmann, en G. Grote, *Zeichnungen alter Meister im Kupferstichkabinett der Königlichen Museen zu Berlin*, 2 dln., Berlijn 1910
- Londen 2001**
Old Master Pictures, veil. cat. Christie's, Londen 2001
- Londen 2002**
Old Master Paintings, veil. cat. Sotheby's, Londen 2002
- Londen 2014**
Old Master & British Paintings, veil. cat. Christie's, Londen 2014
- Long 1991**
P. O. Long, 'The openness of knowledge: an ideal and its context in 16th century writings on mining and metallurgy,' *Technology and Culture* 32 (1991), pp. 318-355
- Los Angeles 2003**
T. Kren en S. McKendrick, *Illuminating the Renaissance: The Triumph of Flemish Manuscript Illumination in Europe*, tent.cat. Los Angeles (J. Paul Getty Museum) en Londen (Royal Academy of Arts) 2003
- Lugt 1968**
F. Lugt, *Inventaire general des des-sins des Écoles du Nord, Maîtres des Anciens Pays-Bas nés avant 1550*, Parijs 1968
- Lviv 2006**
112 works from the collection, coll. cat. Lviv (Lviv Art Gallery) 2006
- Madrid 2007**
A. Vergara (red.), *Patinir: essays and critical catalogue*, tent.cat. Madrid (Museo del Prado) 2007
- Madrid 2017**
A. López Redondo en D. Martens (red.), *Tablas flamencas de los siglos XV y XVI del Museo Lázaro Galdiano*, tent. cat. Madrid (Museo Lázaro Galdiano) 2017
- Van Mander 1604 (ed. 1994-1999)**
Karel van Mander, *The Lives of the illustrious Netherlandish and German Painters from the first edition of the Schilder-boeck (1603-04)*, H. Miedema (red.), 6 dln., Doornspijk 1994-1999
- Marceau 1949**
H. Marceau, 'Infra-red photography of paintings', in: L. van Puyvelde, *Miscellanea Leo van Puyvelde*, Brussel 1949, pp. 357-359
- Meiers 2006**
S. Meiers, 'Portraits in Print: Hieronymus Cock, Domenicus Lampsonius, and Pictorum aliquot celeberrima Germaniae inferioris effigies,' *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 69 (2006), pp. 1-16
- Melion 1991**
W. Melion, *Shaping the Netherlandish Canon. Karel van Mander's Schilder-Boeck*, Chicago en Londen 1991
- Mexico-Stad 2015**
Catálogo del Museo Soymaya, Tomo I, coll. cat. Mexico-Stad 2015
- Monballieu 1964**
A. Monballieu, 'P. Bruegel en het altaar van de Mechelse Handschoenmakers (1551),' *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen* 68 (1964), pp. 92-110
- Monballieu 1974**
A. Monballieu, 'De kunstenaarsfamilie Verhulst Bessemeers,' *Handelingen van de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen* 78 (1974), pp. 105-121
- Muller, Rosasco en Marrow 1998**
N. Muller, B.J. Rosasco en J.H. Marrow, *Herri met de Bles. Studies and Explorations of the World Landscape Tradition*, Turnhout 1998

- München 1981**
Kunsthandel K. & V. Waterman, *Niederländische Meisterwerke des 17. Jahrhunderts*, tent.cat. München (Bayerischer Hof) 1981
- Nalis 1998**
H. Nalis, *The Van Doetecum Family (The New Hollstein Dutch & Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts (1450-1700))*, Rotterdam 1998
- Namen 2000**
J. Toussaint, *Autour de Henri Bles*, tent.cat. Namen (Musée des Arts Anciens du Namurois) 2000
- New York 1998**
M.W. Ainsworth en K. Christiansen (red.), *From Van Eyck to Bruegel: Early Netherlandish Painting in the Metropolitan Museum of Art*, tent.cat. New York (Metropolitan Museum of Art) 1998
- New York 2007**
Important Old Master Paintings including Property from the Collection of Jacques Goudstikker, veil. cat. Christie's, New York 2007
- New York 2014**
E. Cleland met M. W. Ainsworth, S. Alsteens, N. Orenstein, *Grand Design. Pieter Coecke van Aelst and Renaissance Tapestry*, tent.cat. New York (The Metropolitan Museum of Art) 2014
- Nijmegen 1985**
P. Bange en E. Mulder, *Tussen heks en heilige: het vrouwbeeld op de drempel van de moderne tijd, 15de/16de eeuw*, tent.cat. Nijmegen (Nijmeegs Museum Commanderie van Sint-Jan) 1985
- Nürnberg 1825**
Verzeichnis seiner seltenen Kunst-Sammlungen des K. Preuß. Hauptmanns Herr Hans Albrecht von Derschau, 3 dln, veil. cat. Nürnberg 1825
- Onuf 2018**
A. Onuf, *The Small Landscape Prints in Early Modern Netherlands*, Abingdon/ New York 2018
- Ouwerling 1933**
H.N. Ouwerling, *Geschiedenis der dorpen en heerlijkheden Deurne, Liessel en Vlierden*, Deurne 1933
- Parijs 1989-1990**
Le Paysage en Europe du XVIe au XVIIe siècle, tent.cat. Parijs (Musée du Louvre) 1990
- Pérez Sánchez 1999**
A. Pérez Sánchez, *Museo de Bellas Artes de Asturias. Colección Pedro Masaveu: pinturas sobre table (ss. XV-XVI)*, Oviedo 1999
- Pietro Giovanna 1997**
M. Pietro Giovanna, 'La Splendida corte. La produzione artistica del Nord a Parma nel Reggiano.' in D. Banzato et. al., *La pittura fiamminga nel Veneto e nell'Emilia*, Verona 1997, pp. 267-324
- Pierredon 1958**
G. Pierredon, 'Une rareté... un tableau de Lucas Gassel,' *Cahier des Arts* 51 (1958), p. 738
- Porras 2011**
S. Porras, 'Rural Memory, Pagan Idolatry: Pieter Bruegel's Peasant Shrines,' *Art History* 34 (2011), pp. 486-509
- Van Puyvelde 1962**
L. van Puyvelde, *La peinture flamand au siècle de Bosch et Breughel*, Parijs 1962
- Reiter 2009**
C. Reiter, 'Die Geschichte der Gemäldesammlung des Schottenstiftes,' in: M. Czernin (hrsg.), *Museum im Schottenstift. Kunstsammlung der Benediktinerabtei Unser Lieben Frau zu den Schotten in Wien*, Wenen 2009, pp. 20-29
- Riggs 1977**
T. A. Riggs, *Hieronymus Cock. Printmaker and publisher*, New York/Londen 1977
- Rome 1972-1973**
Il paesaggio nel disegno del cinquecento europeo. Mostra all'Accademia di Francia, Rome (Villa Medici), 1972-1973
- Roobaert 2004a**
E. Roobaert, *Kunst en kunstambachten in de 16de eeuw te Brussel*, Brussel 2004
- Roobaert 2004b**
E. Roobaert, 'Een prinselijke bruiloft in Brussel in 1565 en de schilderwerken in het paleis op de Coudenberg. Het profiel van de Brusselse schilder in de 16de eeuw: archivalische gegevens,' *Oud Holland* 117 no. 1/2 (2004), pp. 1-32
- Roobaert 2010**
E. Roobaert, *Kunstenars, opdrachtgevers en kunstverzamelingen te Brussel in de zestiende eeuw*, Brussel 2010
- Roobaert 2011**
E. Roobaert, 'Het leven en werk van de Brusselse glasschilder Claes Rombouts I en diens zonen, volgens nieuwe archivalische vondsten,' *Oud Holland* 124 no. 1 (2011), pp. 1-37
- Rotterdam 1988**
J. Burgers, *In de Vier Winden. De prentuitgeverij van Hieronymus Cock 1507/10-1570 te Antwerpen*, tent. cat. Rotterdam (Museum Boijmans van Beuningen) 1988
- Rupprich 1956-69**
H. Rupprich, *Dürer. Schriftlicher Nachlass*, 3 dln., Berlijn 1956-69
- Rutgers 2013**
J. Rutgers, 'Uytnemende meesters in landschappen: van Patinir tot Bruegel,' in: Cassel 2013, pp. 45-51
- Rutte, Vannieuwenhuyze en Van Mil 2018**
R. Rutte, B. Vannieuwenhuyze, Y. van Mil, *Stedenatlas Jacob van Deventer: 226 stadsplattegronden uit 1545-1575 - schakels tussen verleden en heden*, Bussum, Tiel 2018
- Van Ruyven-Zeman en Van der Stock 2004**
Z. van Ruyven-Zeman en J. van der Stock, *The Wierix Family, The New Hollstein: Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts, 1450-1700*, 10 dln., Rotterdam 2004
- Saintenoy 1932-1935**
P. Saintenoy, *Les arts et les artistes à la cour de Bruxelles*, 3 dln., Brussel 1932-1935

- Schel  1962**
S. Schel , 'Pieter Coecke and Cornelis Bos', *Oud Holland* 77, no. 3/4 (1962), pp. 235-240
- Schwartz [1975]**
S. Schwartz, *The iconography of the Rest on the Flight into Egypt*, PhD diss., New York University [1975]
- Sellink 2013**
M. Sellink, 'Hy was doch self seer inventijf van landschappen...! Hieronymus Cock en het landschap', in: Leuven/Parijs 2013, pp. 52-57
- Sellink 2018**
M. Sellink, 'Leading the Eye and Staging the Composition. Some Remarks on Pieter Bruegel the Elder's Compositional Techniques', in: Wenen 2018, pp. 295-313
- Serck [1990]**
L. Serck, Henri Bles et la Peinture de Paysage dans les Pays-Bas m ridionaux avant Bruegel, ongepubliceerd proefschrift, 6 dln., Universiteit van Leuven [1990]
- Shipp 1954**
H. Shipp, "Lucas Gassel Landscapist", *Apollo* 60 (1954), p. 48
- Silver 2006**
L. Silver, *Peasant Scenes and Landscapes: The Rise of Pictorial Genres in the Antwerp art market*, Philadelphia 2006
- Silver 2015**
Larry Silver, 'Pieter Bruegel's Symbolic Highlands in the Lowlands', *Midwestern Arcadia: Essays in Honor of Alison Kettering* (2015) DOI:[10.18277/makf.2015.01](https://doi.org/10.18277/makf.2015.01)
- Smeets 1999**
A. Smeets, 'Lucas Gassel', in *Dutch and Flemish Old Master Paintings*, Johnny van Haften Gallery, Londen 1999
- Smeets [2000]**
A. Smeets, *Het oeuvre van Lucas Gassel: een materiaaltechnisch onderzoek*, ongepubliceerde doctoraalscriptie, Rijksuniversiteit Groningen [2000]
- Smolar-Meynart et al. 1991**
A. Smolar-Meynart, A. Vanriel, M. Soenen, L. Ranieri, M. Vermeire, K. de Jonge, *Het paleis van Brussel. Acht eeuwen kunst en geschiedenis*, Brussel 1991
- Spronk en Faries 2003**
R. Spronk, M. Faries, *Recent Developments in the Technical Examination of Early Netherlandish Painting: Methodology, Limitations & Perspectives*, Turnhout 2003
- Straatsburg 2009**
Collection du Mus e des Beaux-Arts. Peinture flamande et hollandaise XVe -XVIIIe si cle, coll. cat. Straatsburg (Mus e des Beaux-Arts) 2009
- Timmers 1958**
J.J.M. Timmers, *Catalogus van schilderijen en beeldhouwwerken. Bonnefantenmuseum*, Maastricht 1958
- Togner 1999**
Togner (red.), *Krom ř z Picture Gallery. Catalogue of the Painting Collection in the Archbishop's Palace in Krom ř z*, Krom ř z 1999
- Tokyo/Kyoto 1990**
Bruegel and Netherlandish Landscape Painting from the National Gallery Prague, tent.cat. Tokyo (The National Museum of Western Art) en Kyoto (The National Museum of Modern Art) 1990
- T th-Ubbens 1968**
M.M. T th-Ubbens, *Schilderijen en beeldhouwwerken 15e en 16e eeuw: catalogus 1*, Den Haag (Mauritshuis) 1968
- Toussaint 2002**
Jacques Toussaint, *Actes du colloque Autour de Henri Bles*, Namen 2002
- Ubl 2014**
M. Ubl, *Der Braunschweiger Monogrammist: Wegbereiter der niederl ndischen Genremalerei vor Bruegel*, Petersberg 2014
- Utrecht 1988**
M.L. Caron, *Helse en hemelse vrouwen: schrikbeelden en voorbeelden van de vrouw in de christelijke cultuur*, tent.cat. Utrecht (Rijksmuseum Museum Catharijneconvent) 1988
- Utrecht/'s-Hertogenbosch 1993**
B. van den Boogert, J. Kerkhoff (red.), *Maria van Hongarije: Koningin tussen keizers en kunstenaars, 1505-1558*, tent.cat. Utrecht (Rijksmuseum Het Catharijneconvent) en 's-Hertogenbosch (Het Noordbrabants Museum) 1993
- Vackov  1962**
J. Vackov , 'K třem obraz m galerie v Krom ř zi', *Um n  X* (1962), pp. 381-382
- Vackov  1989**
J. Vackov , *Nizozemsk  malřstv  15. a 16. stolet .  eskoslovensk  sb rky*, Praha 1989, pp. 149-150, 158
- Veldman 1992**
I.M. Veldman, 'Images of Labor and Diligence in Sixteenth-Century Netherlandish Prints: The Work Ethic Rooted in Civic Morality or Protestantism?', *Simiolus* 21 (nr. 3/4) 1992
- Veldman 1995**
I.M. Veldman, 'The Old Testament as a Moral Code: Old Testament Stories as Exempla of the Ten Commandments', *Simiolus* 23, nr. 4 (1995), pp. 215-239
- Van de Ven 1973**
F.J.M. van de Ven, 'Aanwinsten prentenkabinet', *Brabantia* 3 (1973), pp. 95-96
- De Vrij 2003**
M.R. de Vrij, *Marcellus Coffermans*, Amsterdam 2003
- Waagen 1866-67**
G.F. Waagen, *Die vornehmsten Kunstdenkm ler in Wien*, 2 dln., Wenen 1866-67
- De Waal 1981**
J.J.F. de Waal, "Helmond in L. Guicciardini's Beschrijving van de Nederlanden", *De Vlasbloem: Historisch jaarboek voor Helmond*, 1981, pp. 57-92
- Weemans 2009**
M. Weemans, 'Quel rapport entre un jeu de paume et le roi David? Analogie et ex g se visuelle dans le David et Bethsab e de Herri met de Bles', in: W. Melion en L. Palmer Wandel (red.), *Early Modern Eyes*, Leiden 2009, pp. 157-206

Weemans 2013

M. Weemans, *Herri met de Bles: Les ruses du paysage au temps du Bruegel et d'Érasme*, Parijs 2013

Van 't Hoff 1953

B. van 't Hoff, *Jacob van Deventer, keizerlijk-koninklijk geograaf*, Den Haag, 1953

Van Wegen en Quik 1995

R. van Wegen en T. Quik (red.), *Bonnefantemuseum*, Maastricht 1995

Vlam 1977

G.A.H. Vlam, 'The Calling of Saint Matthew in Sixteenth-Century Flemish Painting', *The Art Bulletin* 59 (1977), pp. 561-570

Wehle en Salinger 1947

H.B. Wehle en M. Salinger, *Catalogue of Early Flemish, Dutch, and German Paintings in the Metropolitan Museum of Art*, New York 1947

Weiner et al. 1910

P. P. Weiner, E. de Liphart, J. Schmidt, Baron N. Wrangell, A. A. Troubnikoff, A. Benois en S. Makowsky, *Les anciennes écoles de peinture dans les palais et collections privées russes, représentées à l'exposition organisée à St.-Petersbourg en 1909 par la revue d'art ancien Staryé Gody*, Brussel 1910

Wenen 2018

E. Oberthaler, S. Pénot, M. Sellink en R. Spronk, *Bruegel. The Hand of the Master*, tent.cat. Wenen (Kunsthistorisches Museum) 2018

Winkler 1920

F. Winkler, 'Lukas Gassel', in: U. Thieme en F. Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, deel XIII (1920), p. 233

Wood 1998

C. Wood, 'The Errera Sketchbook and the Landscape Drawing on Grounded Paper', in Muller, *Rosasco en Marrow* 1998, pp. 101-116

Woodall en Porras 2013

J. Woodall, S. Porras, *Picturing The Netherlandish Canon*, Londen (Courtauld Books Online) 2013

Worcester/Philadelphia 1939

The Worcester-Philadelphia Exhibition of Flemish Painting, tent.cat. Worcester (Worcester Art Museum), Philadelphia (John G. Johnson Collection) 1939

Van Zalinge-Spooren 2018

L. van Zalinge-Spooren, *Gemeint en gemeenschap. Jaargeboden in Peel-land, circa 1300-1795*, Hilversum 2018

Zwollo 1965

A. Zwollo, 'De landschaptekeningen van Cornelis Massys', *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek* 16 (1965), pp. 43-65